

ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПОГРОЗИ АБО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ЗАХИСНИКА ЧИ ПРЕДСТАВНИКА ОСОБИ

TACTICS TO REVIEW THE SCENE OF AN INVESTIGATION INTO A THREAT OR VIOLENCE AGAINST A DEFENDER OR REPRESENTATIVE

Олійник Я.С., аспірант
кафедри кримінально-правової дисципліни
Львівський університет бізнесу та права

Нині в Україні криміногенна ситуація – це новий феномен як за ступенем руйнівного впливу на життєдіяльність суспільства, так і за масштабами злочинних проявів. Саме через такі умови криміногенної обстановки відчувається необхідність посилення теоретичної бази боротьби зі злочинністю, розробки нових та вдосконалення наявних методів виявлення, фіксації, вилучення і дослідження доказової інформації під час огляду місця події. У разі неякісного або несвоечасно проведеного огляду місця події з'являється майже ніколи не вдається заповнити, як би ретельно згодом не проводився вторинний огляд. Огляд місця події – надзвичайно відповідальна і серйозна робота, що вимагає від слідчого великих фізичних і розумових зусиль.

У статті розглянуто особливості проведення огляду місця події у разі погрози або насильства щодо захисника чи представника особи. Перераховано основні завдання огляду місця події під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи. Детально проаналізовані методи проведення та етапи (підготовчий, робочий і заключний) огляду місця події, найдоцільніші способи пересування під час огляду та недоліки, які виникають у разі оформлення протоколу проведення огляду місця події під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи. Також проаналізовано помилки, які можуть виникати під час підготовчого, робочого та заключного етапів розслідування вказаного кримінального правопорушення. Детально описано прийоми виявлення різноманітних слідів (транспортних засобів, пальців рук, ніг тощо) на місці події під час розслідування досліджуваного нами кримінального правопорушення. Названо недоліки, які виникають у практичній діяльності органів та підрозділів поліції у разі проведення огляду місця події під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи.

Ключові слова: захисник, насильство, представник особи, погроза, огляд місця події, слідча (розшукова) дія.

Today, in Ukraine, the criminal situation is a new phenomenon both in terms of the degree of devastating impact on the life of society and the scale of criminal manifestations. It is because of these conditions of criminogenic situation that there is a need to strengthen the theoretical base of crime fighting, to develop new ones and to improve the available methods for detecting, fixing, seizing and investigating evidential information when inspecting a scene. In the event of a poor or timely inspection of the scene, the waste is almost never filled, as if the secondary inspection had not been carefully conducted. Surveying the scene is an extremely responsible and serious job that requires a great deal of physical and mental effort from the investigator.

The article deals with the peculiarities of reviewing the scene of a threat or violence against a defender or representative. The main tasks of viewing the scene of an investigation into a threat or violence against a defender or a representative are listed. The methods and stages (preparatory, working and final) of the scene inspection, the most appropriate methods of travel during the examination and the shortcomings that arise when designing the protocol of the site inspection during the investigation of a threat or violence against a defender or a representative are analyzed in detail. Errors that may occur during the preparatory, working and final stages of the investigation of a specified criminal offense are also analyzed. The methods of detecting various traces (vehicles, fingers, feet, etc.) at the scene during the investigation of the criminal offense under investigation are described in detail. The shortcomings that arise in the practical activity of police bodies and units in conducting a site inspection during the investigation of a threat or violence against a defender or a representative are named.

Key words: defender, violence, person representative, threat, scene inspection, investigative action.

Вступ. Однією з найважливіших, невідкладних, найбільш інформативних та першочергових слідчих (розшукових) дій є огляд місця події. Ефективність розслідування залежить від ретельності та якості проведення огляду. Під час проведення огляду виявляються, фіксуються та вилучаються сліди, а також виявляються особливості механізму злочину. Метою огляду є виявлення на місці події доказів, криміналістично важливої інформації про подію, що відбулася, яка сприятиме швидкому встановленню криміналістичної характеристики вчиненого діяння, висуненню слідчих версій та визначенню основних напрямів розслідування. У разі неякісного або несвоечасного проведення огляду місця події з'являється майже ніколи не вдається надолужити, навіть після проведення повторного чи додаткового огляду.

Постановка завдання. Мета статті – розглянути особливості проведення огляду місця події під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи, що допоможе практичним працівникам органів та підрозділів поліції правильно виявляти, фіксувати та вилучати сліди в разі виявлення фактів учинення цього кримінального правопорушення.

Результати дослідження. Огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду (ч. 3 ст. 214 КПК України) [1]. Зволікання з проведенням огляду місця події може спричинити зміну обстановки,

зникнення слідів кримінального правопорушення або особи, якою він був вчинений, предметів, які можуть стати згодом речовими доказами [2, с. 527–528].

Відповідно до ст. 237 КПК України розрізняють такі види огляду: огляд місцевості; огляд приміщення; огляд речей; огляд документів [1]. Кожний із видів слідчого огляду має специфічні особливості, що визначають порядок його проведення, але разом з тим є низка положень процесуального і тактичного характеру, загальних для них усіх. Огляд як слідча (розшукова) дія полягає у безпосередньому спостереженні й дослідженні його учасниками матеріальних об'єктів, які пов'язані з обставинами вчинення кримінального правопорушення. Під час його проведення прокурор, слідчий виявляє, досліджує й фіксує відомості про фактичні дані, що мають значення для кримінального провадження.

Можна виокремити такі завдання, які стоять перед уповноваженими законом особами, які проводять огляд місця події:

- 1) вивчення й фіксація обстановки місця події з метою з'ясування характеру і механізму події;
- 2) виявлення і вилучення слідів злочину, які надалі можуть слугувати речовими доказами у кримінальному провадженні;
- 3) з'ясування ознак, що характеризують осіб, учасників скоєння злочину (їхня кількість, наближений вік,

фізичні дані, наявність у них певних звичок, навичок, психічних відхилень, а також обізнаності їх про життєвий устрій, розпорядок роботи потерпілого);

4) фіксація особливостей, притаманних потерпілому чи іншим об'єктам посягання;

5) встановлення обставин, що відображають об'єктивну сторону злочину: час і спосіб його скоєння, дії злочинця на місці події, наслідки злочину, наявність зв'язків між діями злочинця та його наслідками;

6) виявлення ознак, що вказують на мотиви й цілі скоєного злочину;

7) з'ясування обставин, що сприяли скоєнню злочину [3].

Проведення огляду охоплює також: фіксування в протоколі всіх дій слідчого і всього, що було виявлено в тій послідовності і в тому вигляді, у якому виявлене спостерігалось під час огляду; описування та перерахування всього, що було вилучено під час огляду; вжиття заходів щодо збереження вилучених у процесі огляду речей, слідів і документів [2, с. 527].

У криміналістичній літературі огляд місця події характеризується як найбільш складна слідча (розшукова) дія, суть якої полягає в безпосередньому особистому сприйнятті слідчим обстановки місця події. Вказана слідча (розшукова) дія має пізнавальний та дослідницький характер, спрямований на вивчення обстановки, слідів та інших речових доказів і їх фіксацію з метою встановлення події і виявлення додаткових джерел інформації.

Науковці по-різному описують суть огляду місця події. В.П. Уласов зазначає, що огляд мусить мати «творчий характер». В.К. Лисиченко вказує, що поняття огляду місця події має містити специфіку огляду різновиду об'єктів, які регламентовані законом. М.С. Строгович називає метою огляду місця події «виявлення й закріплення ознак і станів різних предметів для встановлення обставин, що мають значення для справи». В.П. Колмаков переконаний, що проведення огляду місця події вимагає «справжнього наукового підходу» [4, с. 3–4].

Ми погоджуємося із формулюванням поняття огляду місця події, яке було запропоновано Є.В. Пряхінін: огляд місця події – первинна і невідкладна слідча (розшукова) дія, яка полягає в безпосередньому сприйнятті, дослідженні й фіксації слідчим обстановки на місці події, виявлення слідів і об'єктів, що належать до кримінального провадження, їхніх ознак, станів і взаємозв'язків з метою з'ясування суті події, механізму злочину та інших обставин з метою правильного вирішення кримінального провадження [5, с. 25].

Під час проведення огляду місця події у разі розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи потрібно проаналізувати такі ознаки та властивості предметів і слідів:

- а) час виникнення їх на місці події;
- б) зв'язки об'єктів з цим чи іншим місцем;
- в) структуру предметів і слідів для вивчення їх групової належності;
- г) ідентифікаційні якості слідів з метою визначення можливості ототожнення об'єктів, що їх утворили;
- г) можливість виникнення слідів від одного або різних учасників розслідуваного кримінального правопорушення або сторонніх осіб;
- д) зв'язки слідів між собою і розслідуваною подією, механізм їх утворення;
- е) причини відсутності певних слідів і предметів, їх властивостей і ознак [6].

Під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи основними завданнями огляду місця події є:

- 1) вивчення та фіксація обстановки, де відбувалася погроза або насильство;
- 2) виявлення, фіксація і вилучення слідів і предметів, використуваних під час здійснення кримінального правопорушення;

3) отримання та оцінка вихідної інформації для висунення версій про осіб, що підлягають притягненню до кримінальної відповідальності, інших учасників, способи злочину тощо.

Зазвичай огляд місця події можна поділити на три етапи: а) підготовчий; б) робочий; в) заключний.

Підготовчими діями слідчого до виїзду на місце події можна назвати такі: одержати вичерпну інформацію щодо події погрози або насильства щодо захисника чи представника особи; з'ясувати, чи організована охорона місця події, а також чи є на місці потерпілі та очевидці; визначити учасників огляду місця події. На місці події слідчо-оперативна група вирушає у повному складі: слідчий (старший СОГ), працівник оперативного підрозділу, інспектор-криміналіст (технік-криміналіст), а також (за необхідності) кінолог зі службовим собакою [7]. Варто запросити та забезпечити участь необхідних учасників у проведенні огляду (понятих, потерпілих та інших). Якщо до органу, підрозділу поліції із заявою про погрозу або насильство щодо захисника чи представника особи звернувся заявник, то до виїзду слідчий може опитати його. Як зазначає К.О. Чаплинський, між отриманням вихідної інформації про вчинення кримінального правопорушення і початком проведення слідчого огляду (прибуття слідчо-оперативної групи) має проходити мінімальний проміжок часу (зокрема, оптимальний проміжок часу не мусить перевищувати 15 хвилин) [8, с. 16].

Після прибуття на місце події слідчий зобов'язаний: запропонувати вивести всіх сторонніх із місця події та переконатися, що було усунуто шкідливі наслідки кримінального правопорушення (наприклад, у випадках, коли потерпілому заподіяно тілесні ушкодження, надати допомогу постраждалому). У разі необхідності на цьому етапі слідчий проводить коротке опитування очевидців та потерпілих, дає завдання працівнику оперативного підрозділу щодо встановлення можливих потерпілих та очевидців події, визначає функції кожного з учасників огляду і роз'яснює їм їхні права та обов'язки.

Робочий етап починається із загального огляду слідчим місця події з метою орієнтування на ньому, визначення меж огляду, вирішення питання про вихідний пункт і спосіб огляду та пересування, вибір позиції для проведення фотознімання. Зважаючи, яка склалась обстановка на місці події, вирішується питання про її огороження, встановлення знаків регулювання (попередження) [2, с. 308].

Робочий етап огляду можна поділити на статичний і динамічний стадії дослідження. На статичній стадії слідчий вивчає розташування території, де сталася подія, її характерні риси, визначає межі огляду, вирішує питання про вихідний пункт і спосіб огляду та пересування. Сам огляд проводиться без торкання до об'єктів, що є на місці події.

Під час динамічної стадії огляду застосовуються всі доступні слідчому методи пошуку і виявлення слідів кримінального правопорушення та правопорушника, об'єкти можуть бути відкриті, переміщені, розібрані для всебічного вивчення, відбираються об'єкти чи їхні частини зі слідами, які надалі вилучаються чи копіюються [5, с. 27].

Серед помилок, які можуть виникати під час робочого етапу огляду місця події, є необгрунтоване зменшення обсягу, площі та кількості об'єктів дослідження. У результаті цього залишаються невиявленими, недослідженими певна кількість джерел інформації. У ході пошуку інформації деякі з джерел залишаються пропущеними внаслідок неуважності, використання неефективних прийомів та засобів [9, с. 7].

Ефективність огляду місця події залежить від того, наскільки вміло слідчий застосовує науково-технічні засоби і методи, спеціальну апаратуру та прилади, що сприяють у ході проведення огляду виявленню та закріпленню невидимих та слабо видимих слідів. Проводячи огляд місця події, слідчий має комплексно розглядати та

аналізувати спосіб, обстановку та виявлені сліди для висування версій про місця знаходження ще невиявлених слідів тощо. З метою покращення дій слідчого мають застосовуватися науково-технічні засоби та спеціальні знання відповідних фахівців [10, с. 159].

Під час огляду місця події у разі розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи за допомогою методів орієнтовної та оглядової зйомки потрібно сфотографувати всю місцевість, квартиру, приміщення підприємства, організації, транспортні засоби, ділянки місцевості тощо. Методами вузлової зйомки можна фіксувати:

1) знаряддя, засоби, зброю, вживані в процесі злочину злочинцями і залишені на місці скоєння злочину;

2) зміни в обстановці місця скоєння злочину (порушення нормального порядку розташування певних предметів, відсутність деяких з них, наявність предметів, не властивих цій обстановці);

3) сліди, що утворилися у разі застосування насильства стосовно потерпілого або близьких йому осіб (кров, інші біологічні виділення, обривки одягу та ін.);

4) різні записні книжки, зошити, записки тощо, в яких зберігаються відомості про погрозу;

5) сліди, що утворилися в результаті пошкодження, знищення майна потерпілого або інших осіб на місці скоєння злочину.

Окремі сліди (транспортних засобів, від тварин, сліди пальців рук на різних предметах, залишені злочинцем під час контакту з такими предметами, ніг, взуття, сліди, що утворилися від опору, наданого потерпілим або іншими особами злочинцям (що відобразилися як у речовій обстановці, так і у виділенні крові), мікросліди фотографують шляхом детальної зйомки.

Важливо пам'ятати, що найбільш ймовірними слідами у разі винесення погрози або насильства щодо захисника чи представника особи можуть бути: сліди трасологічного (контактного) походження; предмети – речові докази (листи, магнітні плівки та цифрові носії із записом погроз та ін.) (потрібно враховувати той факт, що інколи потерпілі самі використовують технічні засоби для фіксації погроз з боку злочинців); сліди, які були створені в результаті пошкодження, знищення майна потерпілого або інших осіб; сліди, які були створені у разі застосування насильства до потерпілого та його близьких родичів; сліди опору потерпілого.

У криміналістиці виділяють такі основні способи пересування на місці події: ексцентричний, концентричний, фронтальний (лінійний) та вузловий [5, с. 27]. Під час огляду місця події у разі розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи, на нашу думку, найбільш ефективним буде використання ексцентричного способу – рух по спіралі від центру до периферії.

За наявності різноманітних слідів (транспортних засобів, пальців рук, ніг тощо) на місці події у разі розслідування досліджуваного нами кримінального правопорушення можна використовувати такі прийоми їх виявлення:

– окурювання об'єктів парами речовин, що мають властивості проявляти сліди;

– огляд об'єктів за допомогою різних оптичних приладів;

– опилення порошками чи змочування місць можливого розміщення слідів речовинами, які, з'єднуючись із речовиною сліду, роблять його видимим;

– огляд об'єктів у особливих умовах освітлення чи під змінним кутом зору [5, с. 28].

На заключному етапі проведення огляду місця події слідчим узагальнюється й аналізується зібрана інформація про погрозу або насильство щодо захисника чи представника особи, також слідчий перевіряє, чи вирішені завдання та мета огляду. На цьому етапі слідчий визна-

чає, які об'єкти обстановки доцільно оглянути додатково, наприклад, одяг потерпілого й особи, що скоїла злочин (оглядається і вилучається у всіх випадках, якщо на ньому є пошкодження, плями та інші сліди насильницьких дій).

Здійснивши аналіз інформації, яка була отримана під час проведення огляду місця події, слідчий починає їх фіксацію. Основним способом фіксації під час огляду місця події є опис у протоколі.

Складаючи описову частину протоколу огляду місця події, необхідно вказати такі дані: межі місця події, його місцезнаходження; загальну характеристику приміщення чи місцевості, що є місцем події (адреса будівлі, число поверхів, якщо будівля багатоповерхова, розташування будівлі стосовно навколишнього оточення); входи і виходи з приміщення; детально і повно має бути описана обстановка місця події і всі об'єкти огляду із зазначенням місця їх виявлення. У разі виявлення на місці події слідів транспортних засобів, слідів рук, взуття, одягу, на якому є пошкодження, плям та інших слідів насильницьких дій, листів, магнітних плівок та цифрових носіїв із записом погроз та ін. у протоколі огляду має бути вказано конкретне місце їх виявлення (з прив'язкою до двох нерухомих об'єктів), пошкодження (якщо вони є), кількість, характер, форма, конфігурація, наявність індивідуальних ознак, використовуваних для їх виявлення і вилучення засоби, вказані прийоми вилучення (виготовлення зліпка, зняття копії, вилучення предмета в натурі).

Якщо у протоколі огляду не зазначено, які предмети були вилучені, це розцінюється в кримінальному провадженні як ненадання вказівок на джерело походження речових доказів, що тягне за собою втрату їх доказового значення. Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Предмети, що мають чи можуть мати відношення до кримінального провадження, долучаються до кримінального провадження і доля їх вирішується залежно від результатів розслідування, а всі інші, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном [2, с. 530–531].

Після оформлення протоколу слідчий: складає плани місця події (орієнтовні, оглядові, детальні – обов'язково із дотриманням масштабу), схеми та інші додатки (фото-таблиці, відео- та аудіозаписи тощо); вживає заходів щодо вирішення заяв, які надійшли від учасників огляду; упакує вилучені з місця події речі. Упакування речових доказів здійснюється у пакети встановленого зразка. Як внутрішні упаковки можна використовувати поліетиленову плівку, папір, целофанові мішки, картонні коробки. На пакеті робиться напис із вказівкою назви речі, місця і часу її вилучення, номер кримінального провадження, який підписують поняті, спеціаліст та слідчий [5, с. 28–33].

У разі проведення огляду місця події під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи в практичній діяльності органів та підрозділів поліції виникають такі недоліки:

1) неповно описується обстановка місця події. Як правило, багато слідчих обмежуються перерахуванням у протоколі виявлених об'єктів без відображення їх місцезнаходження;

2) через поспіх і неуважність деколи не виявляються і не вилучаються об'єкти, про наявність яких слідчі дізнаються в ході допитів підозрюваних і свідків;

3) неточно і неповно описуються виявлені сліди і речові докази;

4) не вилучаються виявлені й описані в протоколі огляду місця події речові докази [11].

Висновок. Під час розслідування погрози або насильства щодо захисника чи представника особи огляд місця події можна поділити на три етапи: підготовчий, робочий, заключний. На підготовчому етапі слідчий одержує інформацію щодо події, пов'язаної із погрозою або насильством

щодо захисника чи представника особи. Під час огляду досліджуваного нами кримінального правопорушення на робочому етапі слідчому доцільно скористатися ексцентричним способом пересування. На заключному етапі слідчому необхідно узагальнити зібрану інформацію; здійснити вилучення слідів; провести їх упакування; ознайомити зі змістом протоколу учасників слідчої (розшукової) дії.

Під час огляду мають бути виявлені, зафіксовані і досліджені всі фактичні обставини, які можуть мати доказове значення. Проведення огляду місця події якісно та своєчасно дає можливість виявити сліди й речі, що вказують на особу правопорушника, дають змогу з'ясувати обстановку підготовки, вчинення, приховування слідів кримінального правопорушення, характер та механізм вчиненого.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. Київ : Юстініан, 2012. 1224 с.
3. Криміналістика України: курс лекцій. Когутич І.І. 2010 р.
4. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів: наук.-практ. посібник / за ред. Н.І. Клименко. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 216 с.
5. Слідча тактика : навчальний посібник / Є.В. Пряхін. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 116 с.
6. Тактика огляду місця події. URL: <http://buklib.net>.
7. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ МВС України № 575 від 07.07.2017 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Чаплинський К.О. Тактика проведення окремих слідчих дій : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. 308 с.
9. Карагодин В.Н., Морозова Е.В. Криминалистические проблемы обнаружения и устранения следственных ошибок : учебно-практическое пособие. Екатеринбург : Изд-во Уральского юридического института МВД России, 2003. 22 с.
10. Лях В.М. Щодо питань організації належного техніко-криміналістичного забезпечення огляду місця події органами досудового розслідування. *Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні* : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.). Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 194 с.
11. Втягнення неповнолітнього у скоєння злочину. URL: <http://ukrefs.com.ua>.